

første date. Samtidig er du opptatt av å begrense privat forbruk ut fra miljøhensyn. Da har du grunner som taler både for og imot å kjøpe skjorten. Hvorvidt du faktisk bør kjøpe skjorten, blir et avveiningsspørsmål basert på hvilket av de to hensynene som er viktigst. Du må med andre ord gjøre en prioritering. Det er annerledes med forpliktelsene nevnt i forrige avsnitt. At vi skal avstå fra drap eller vilkårlig avstraffelse er ikke en type hensyn som under normale omstendigheter kan prioriteres bort. Det er snarere en type hensyn som blokkerer eller utelukker visse handlemåter (se også avsnittene om universalitets- og humanitetsprinsippet i kapittel 17).

Teorier om naturlige eller statusbaserte rettigheter gir oss et relativt enkelt og prinsipielt svar på hvorfor vi har slike ubetingede forpliktelser overfor andre. Grunnen er at hver og en har umistelige rettigheter i kraft av sitt iboende menneskeverd. Det er ikke tillatt å drepe andre, fordi de har en grunnleggende rett til liv. Tilsvarende er det ikke tillatt å straffe noen uten lov og dom, fordi de har en grunnleggende rett til rettferdig rettergang. Som selvbevisst og selvstendig tenkende vesen har den enkelte en status som avkrever et minimum av respekt fra andre. Slik respekt viser man ved å tilskrive alle mennesker grunnleggende rettigheter som angir grenser for hva man kan tillate seg å gjøre mot dem (Kamm, 1989, s. 251–255; Nagel, 1995, s. 89–91).

Begge de nevnte rettighetene reflekterer tanken om at vi har en naturlig rett til frihet, slik denne retten forstås av Wollstonecraft og Kant. Å ha rett til liv spesifiserer et viktig aspekt ved negativ frihet forstått som ikke-dominans. Om noen var berettiget til å ta livet av oss ut fra eget forgodtbefinnende, ville de være i en posisjon der de

utøver vilkårlig makt over oss. Det samme kan vi si om retten til rettferdig rettergang. En stat som kan straffe enkeltpersoner uten lov og dom, ivaretar ikke borgernes status som frie og likeverdige. Den fungerer i stedet som et redskap for noens herredømme over andre.

Det er vanskeligere å redegjøre for ubetingede forpliktelser overfor andre ut fra Mills utilitarisme, der rettigheter er avledet fra det mer grunnleggende målet om å fremme mest mulig lykke. Rettigheter er etter Mills oppfatning ikke naturlige eller medfødte, men noe vi har krav på i den grad de bidrar til det som moralsk sett teller, nemlig menneskelig velferd. Ut fra et slikt syn er gyldigheten av rettigheter betinget av empiriske forhold. Og rettigheter som er empirisk betingete, vil normalt være for svake til å kunne begrunne ubetingede forpliktelser overfor andre (Zylberman, 2016, s. 374).

Hvis rettigheter har status som midler for mer grunnleggende moralske formål, må en begrunnelse av rettigheter ta stilling til to typer empiriske forhold. Det ene er om en gitt rettighet er et effektivt middel for å nå målet – det vil si å frembringe et mest mulig lykkelig samfunn. Det andre er om rettigheten er det mest effektive midlet sammenlignet med andre tilgjengelige midler. Finnes det en alternativ og mer effektiv vei til lykke i et samfunn, tilsier Mills instrumentalistiske logikk at man bør velge alternativet heller enn rettigheten (Zylberman, 2016, s. 375). Anta at noen få summariske henrettelser kan bidra til mindre vold i et samfunn på lengre sikt: Hva kan da være galt med å sette til side retten til rettferdig rettergang når ingen rettigheter er sterkere enn resultatet av en empirisk nyttekalkyle? Hvis rettigheter ikke er mer enn rene midler, ser det med andre ord ut til at de ikke kan begrunne ubetingede forpliktelser